

II. ABDÜLHAMİD DÖNEMİ SÜNNET TÖREN KIYAFETLERİNİN FOTOĞRAFLARA DAYALI İNCELENMESİ

The Study Of Circumcision Ceremony Clothes Based On The Photographs Of The Period II. Abdulhamid

Mine CERANOĞLU*, Pnar GÖKLÜBERK ÖZLÜ**

Özet: Osmanlı kültüründe padişahlar tarafından önemsenen sünnet törenleri, gelenek hâline gelmiştir. II. Abdülhamid, tahta çıkmasından sonra her sene yaz aylarında çocukların sünnet edilmesi için törenler düzenlemiştir. Saltanatı boyunca fotoğrafçılığa da önem veren II. Abdülhamid, sosyal hayatın önemli bir geleneği olan ve genellikle yaz aylarında toplu olarak yapılan sünnet törenlerini fotoğraflaması için Abdullah Frères'i görevlendirmiştir. Bu çalışmada amaç, II. Abdülhamid döneminde yapılan sünnet törenleri hakkında bilgi vermek ve Osmanlı saray erkânında bulunan çocuklar ile Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası'nda bulunan çocukların giydiği sünnet kıyafetlerini analiz ederek dönemin sünnet giyim kültürüne ışık tutmaktır. Bu amaçla İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) arşivinde bulunan fotoğraflar, bu çalışmada materyal olarak kullanılmıştır. Fotoğrafların kullanılması için gerekli yayın izni alınmış ve fotoğraf telif hakkı ödenmiştir. Çocukların sünnet kıyafetlerinde farklılıklar olmasının yanı sıra ortak kıyafetler ve aksesuarlar olduğu dikkat çekmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fotoğraf, Kültür, Osmanlı, Sünnet, Sünnet Kıyafeti, II. Abdülhamid

Abstract: Circumcision ceremony cared about by sultans in Ottoman culture has become tradition. Abdülhamid II had ceremonies for circumcising of children organized in summer months of every year after he had acceded. During his reign, Abdülhamid II, who gave a lot of importance to photography, assigned Abdullah Frères to photograph circumcision ceremonies that is a substantial tradition of social life and usually is held in collectively in summer. The aim of this study is to inform about the circumcision ceremonies made during the reign of Abdülhamid II and to shed light on to circumcision clothing culture of that period by analyzing the clothes of circumcision worn by children in Ottoman courtiers and Gümüşsuyu and Darüşşafaka barracks. For this purpose the photographs in the archives of İstanbul University Library Rare Books and Research Center for Islamic History, Art and Culture (IRCICA) have been used as a material in this study. It has been obtained permission to use photographs for publication and has been paid to copyright. It has also been noted that there are similiar clothes and accessories as well as differences in circumcision clothes of children.

Key Words: Photo, Culture, Ottoman, Circumcision, Cloth of Circumcision, II. Abdülhamid

Giriş

Osmanlı toplumunda kıyafet, toplumsal statüyü ya da farklılığı ortaya koymanın ötesinde Osmanlı toplumunda yaşayan her kesim için ayrı özellikler gösteren; gelenek-görenek, coğrafi koşullar ve iklime göre değişebilen; ince bir zevk ve beğeni ile oluşturulmuş giyim eşyalarıdır. Osmanlı toplumunda her kesime ait kıyafetler, araştırılacak nitelikte ve özelliindedir. Kültürel izler taşıyan Osmanlı dönemi kıyafetleri ile ilgili araştırmaların kadın ve erkek kıyafetleri üzerine yoğunlaştığı, çocuk kıyafetleri ile ilgili yapılan araştırmaların sınırlı sayıda kaldığı görülmektedir.

* (Öğr. Gör. Dr.), Giresun Üniversitesi, Şebinkarahisar Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Moda Tasarımı Bölümü, Giresun/Türkiye, e-mail: mine.ceranoglu@gmail.com

** (Doç. Dr.), Gazi Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü, Ankara/Türkiye, e-mail: pinarg@gazi.edu.tr

Kültürün bir parçasını oluşturan sünnet törenleri, çeşitli toplumlarda yaygın olarak uygulanan dinsel bir gelenek olarak bilinmektedir. Sünnet gelenek ve görenekleri tarihten günümüze kadar değişikliğe uğrayarak da olsa süregelmiştir.¹ Sünnet kelimesi, “peygambere tâbi olan Müslümanların uyması gereken davranışlar bütünü”² anlamına geldiği gibi Arapçadaki “hitan” kelimesinin karşılığı olarak, “buluğdan evvel erkek çocukların penisin tepesini örten derinin kesilmesi”³ anlamına gelmektedir. Erkekler için uygulanan basit cerrahi operasyonu ifade etmek için, Araplar h-t-n köküne bağlı “hitan” kelimesini kullanırken kadınların sünneti için ayrı bir kelime olan “hafz” kelimesini kullanmışlardır.⁴

Osmanlı tarihinde ilk sünnet töreni 1365 yılında I. Murat’ın şehzadesi Beyazıt’ın sünneti için düzenlenmiş; en büyük sünnet töreni ise 1582 yılında III. Murat’ın şehzadesi Mehmet’in sünneti için düzenlenmiştir.⁵ Osmanlı padişahlarından III. Ahmed’in şehzadelerinin 1720 yılındaki sünnet törenleri minyatür sanatının son büyük temsilcisi Levni tarafından resmedilmiş ve bu minyatürler Surname-i Vehbi isimli eserde ölümsüzleşmiştir.

Resim 1. III. Ahmed dönemi Levni'nin minyatüründe gösterilen sünnet edilmiş şehzadeler. **Resim 2.** 1720 yılında sünnet edilmiş iç oğlanlar.⁶

¹ Yasemin Yasa, *1920-2009 Tarihlerinde Konya'da Kullanılan Sünnet Giysilerinin Fotoğraflarda İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, s. 1.

² Emrah Tunç, *Sivas'ta Sünnet Merasimleri ve Kirvelik Durumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012, s. 4.

³ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, TDK Yayınları, Ankara. 2010, s. 375.

⁴ İslam Ansiklopedisi, *Hitan Maddesi*, MEB. Yayınları, Cilt 5, 1987 s. 598.

⁵ Özdemir Nutku, *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987, s. 23.

⁶ Hülya Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*, Mas Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 142-144.

Osmanlı döneminde şehzadelerin sünnetleri ve sünnet törenleri genellikle yapılacak olan bir düğünün son günlerine denk getirilmiş; düğün süresince şehzadelerden başka, saray erkânında bulunan çocuklar, fakir çocuklar, çevre vilayetlerden gelen çocuklar sünnet ettirilmiştir. Tören süresince kimlerin sünnet olacağı, törene kimlerin katılacağı, her gün kimlere ne zaman ziyafet verileceği, kimlerin huzura kabul edileceği, hangi gün hangi eğlencelerin yapılacağı, temizlik ve düzenin nasıl sağlanacağı vs. konular ile ilgili program hazırlanmış; törene dair her bir etkinlik belirlenmiştir.⁷

Osmanlı şehzadelerinin sünnet törenleri, sarayı olduğu kadar toplumu da hareketlendirmiştir. Bu şenliklerde, esnaf kendi alanlarıyla ilgili çalışmalarını, hünerlerini sergilerken eğlencenin havasına uygun oyunlar çıkarmış; yeniçeri ve sipahiler harp oyunları oynamış; ayrıca şenliklere yüzlerce oyuncu, hüner sahibi kişiler, fişek ustaları, ışık ressamları, dervişler edebiyatçılar ve halk arasından kabiliyetli olanlar gösterilere katılmıştır.⁸

Resim 3-4. Şenlik alanında fişek ve güreş gösterileri⁹

Onur çalışmasında; 1573 yılında İstanbul'a gelen Gerlach'ın sünnet gelenekleri ile ilgili olan ayrıntıları şu şekilde açıklamaktadır:¹⁰

Zengin Türkler oğullarını sünnet ettirecekleri zaman önce onlara sırmalı veya süslü elbiseler giydirirler, başlarına üstünde balıkçıl kuşların tüyleri ve altın tellerle süslenmiş tuğralar bulunan sarıklar takarlar ve kentin önemli sokaklarında dolaştırırlar. Bazen böyle süslü elbiseler

⁷ Ebru Baykal, *Osmanlılarda Törenler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2008, s. 80.

⁸ Özdemir Nutku, *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987, s. 1.

⁹ Esin Atıl, *Levni ve Surname (Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü)*, Koçbank Yayınları, İstanbul 1999, s. 48-45.

¹⁰ Bekir Onur, *Türk Modernleşmesinde Çocuk*, İmge Kitabevi, Ankara 2009, s. 224.

içinde iki-üç oğlanı bir arada atların üstünde ellerinde siyah, beyaz, mavi işlemeli, her biri altı-yedi duka değerinde mendillerle birbirlerinin ellerini tutarak şehrin sokaklarında gezdirdikleri görülür. Altın işlemeli kuşaklarının arasına da böyle bir mendil soktukları olur. Sırmalı giysiler içinde birçok kişi de onlara eşlik eder.

Tezcan; Sultan Abdülmecid'in oğlu Ahmed Nureddin Efendi'nin (1851-1885) beyaz renginde pamuklu veya ipekli, önü işlemeli sünnet giysisi giydiğini ve kenarları kalıplı ve işlemeli başlık taktığını belirtmiştir.

Resim 5-6-7. Ahmed Nureddin Efendi'ye ait sünnet kıyafeti - Sünnet kıyafeti süsleme detayı - Aksesuar (başlık)¹¹

Sultan Abdülmecid'den sonra tahta geçen II. Abdülhamid (1842-1918), tahta çıkmasından sonra her sene yaz aylarında yapılan cülus merasiminde fakir çocukları sünnet ettirmiş ve bu sünnet merasimlerinde saray erkânında bulunan çocuklar da yer almıştır.¹² II. Abdülhamid, difteriden kaybettiği kızı Hatice Sultan anısına Hamidiye Etfal Hastanesi'nin yaptırılmasını istemiş ve açılış gününde oğlu Abdürrahim Efendi'nin sünnet töreninin yapılmasını istemiştir. Zengin ve yoksul başvuran her ailenin çocuğun hastanenin açılış gününde, Sergi Dairesi, Gümüşsuyu Hastanesi, Haydarpaşa Hastanesi, Darüşşafaka ve Etfal Hastanesi'nde sünnet edileceği gazetelerde ilan edilmiştir. İstanbul'da farklı mekânlarda yapılan sünnet töreninde iki günde içinde Gümüşsuyu Hastanesi'nde 690 çocuk, Haydarpaşa Hastanesi'nde 360 çocuk, Darüşşafaka'da 400 çocuk, Etfal Hastanesi'nde 105 çocuk olmak üzere toplam 1555 çocuk sünnet edilmiştir.¹³

II. Abdülhamid, şehzadelerle beraber sünnet edilecek fakir çocuklara hediyeler hazırlatmış ve fakir çocuklara genellikle çeşitli renklerde gecelik entarileriyle hırka, fes, potin, çorap ve mavi atlasa işlenmiş nazarlıklar verilmiştir.¹⁴

¹¹ Hülya Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*, Mas Matbaacılık, İstanbul 2006, s. 147.

¹² Hakan Yılmaz, *Sultan II. Abdülhamid'in Aile Albümü*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, İstanbul 2009, s.60.

¹³ Nuran Yıldırım, *Hamidiye Etfal Hastanesi*, Ajans Es Yayınları, İstanbul 2010, s. 13-35.

¹⁴ N. Yıldırım, *a.g.e.*, s. 86.

Resim 8. Etfal Hastanesi'nin Açılış Gününde Sergi Dairesi'nde Sünnet Edilen Çocuklar¹⁵

Fotoğraf makinesinin icat edilmesi ile oluşturulan fotoğraflar vasıtasıyla, Osmanlı toplumunu diğer toplumlara tanıtılabileceğini düşünen II. Abdülhamid, Yıldız Sarayı'nda bir fotoğraf arşivi oluşturulması için fotoğrafçıları görevlendirmiştir.¹⁶ Bu fotoğrafçılardan biri olan Vichen Abdullah, Ermeni asıllıdır ve Kevork ve Hovsep isimli kardeşleri ile fotoğrafçılık alanında “Abdullah Frères (Kardeşler)” ismiyle tanınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun en profesyonel fotoğrafhanesi olan bu firma, ününü sonradan Müslüman olan ve Şükrü adını alan Vichen Abdullah sayesinde kazanmıştır.¹⁷ Vichen Abdullah, fotoğrafçılık kariyerine 1856 yılında İstanbul Beyazıt'ta fotoğrafhanesi bulunan ve “daguerreotype” ile uğraşan Alman kimyager Rabach'ın stüdyosunu devralarak başlamıştır. Vichen Abdullah, 1858 yılında Kevork ve Hovsep kardeşleri ile beraber Osmanlı'da Batılı yaşamının yoğun olarak yaşandığı Pera'ya taşınmıştır. 1863 yılında çektikleri Sultan Abdülaziz portresi ile “Sultan Fotoğrafçısı” unvanını almışlardır.¹⁸ Abdullahlar, stüdyo fotoğrafçılığında özellikle ışığı en doğru biçimde yönlendirdikleri için onların çektiği portreler, poz verenin ruhunu olduğu gibi yansıtmıştır. Soylular, gemiciler, prensler, balıkçılar, krallar, kraliçeler ve ünlü kişilerin fotoğraflarını çeken Abdullahlar, dış çekimlerde de aynı başarıyı göstermiştir. Çeşitli manzaraları; saray, köşk, kasır, cami, çeşme, sebil, kahvehane, kilise, bent, su kemeri, fabrika, kışla, hastane gibi yapıları; cuma selamlığı törenlerini; dervişleri, esnaf ve satıcıları sokaklarda yerel giysileri içinde fotoğraflamıştır.¹⁹ Abdullahlar ayrıca Osmanlı toplumunda sosyal hayatın önemli bir geleneği olan ve genellikle yaz aylarında toplu olarak yapılan sünnet törenlerini de fotoğraflamıştır.

¹⁵ Fatmagül Demirel, *Sultan II. Abdülhamid'in Mirası İstanbul'da Kamu Binaları*, Kültürel ve Sanatsal Araştırmalar Yayınları, İstanbul 2011, s. 147.

¹⁶ Haluk Çağdaş, “Fotoğraf Tarihine Kısa Bir Bakış ve Sivas'ta Fotoğrafçılık”, *Hayat Ağacı, Şehir Kültürü Dergisi*, Sayı: 20, 2013, s. 36-40.

¹⁷ Adnan Genç ve Murat, Orhan, Çolak, *Sultan II. Abdülhamid Arşivi İstanbul Fotoğrafları*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul 2007, s. 652.

¹⁸ John, Hannavy, *Encyclopedia Of Nineteenth-Century Photography*, Routledge, London 2008, s. 1036.

¹⁹ Engin Özendes, *Türkiye'de Fotoğraf*, Ofset Matbaacılık, İstanbul 1999, s. 34.

Amaç ve Önem

Çocuk sosyoloğu Corsaro çocukların geleceğimizi oluşturduğuna ama çocukluğun geleceğinin de bugünden oluştuğuna vurgu yapmıştır.²⁰ Çocuklar, insanların oluşturduğu kültürün taşınabilmesinde ve insanlığın bir adım öteye geçebilmesinde baş aktördür. Dolayısıyla çocukluğu her yönü ile araştırmak, çocukluk yaşamına katkıda bulunmak anlamına gelmektedir. Bu çalışmada amaç; Osmanlı saray erkânında bulunan çocuklar ile Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası'nda bulunan çocukların giydiği sünnet kıyafetlerini analiz ederek ilgili döneme ait sünnet giyim kültürünü incelemektir. Ayrıca Osmanlı dönemi çocuklarına ilişkin kültürel bilgiler içeren çocuk fotoğraflarına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Osmanlı toplumunda yaşayan ve kültürün taşıyıcısı olan her sınıfa ait özellikler iyi bilinmeli ve Osmanlı döneminde yaşamış yetişkinler kadar çocuk kültürü de araştırılmalıdır. Literatürde Osmanlı dönemi çocuk kıyafetleri ile ilgili kaynakların sınırlı sayıda olduğu düşünülmektedir.

Göklüberk Özlü ve Ceranoğlu kıyafetlerin zamanla yıprandığını ve saklama koşullarının iyi olmadığını, bundan dolayı gerçek kıyafetlere ulaşmanın zor olduğunu belirtmektedir.²¹ Gerçek kıyafetlere ulaşamadığı zaman, bir topluma ait dönem özelliklerini yansıtan kıyafetleri görsel malzeme olan fotoğraflardan incelemek mümkündür. Osmanlı dönemi çocuk kıyafetleri ve kıyafet özelliklerini gösteren fotoğraflar, basıldığı ve kullanıldığı döneme ışık tutmaktadır. Osmanlı dönemi çocuk giyim kültürünü belgelemek için fotoğrafları sergilemek, yayımlamak ve böylece geniş kitlelerin istifadesine sunmak, millî kültürümüzü yaşatmak adına son derece önemlidir.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada, betimsel yöntem kullanılmış ve Osmanlı dönemi sünnet töreni ile ilgili doküman incelemesi yapılmıştır. Çalışmada, 1876-1909 yılları arasında Abdullah Frères tarafından çekilmiş yedi adet fotoğraf materyal olarak kullanılmıştır. Çalışmadaki fotoğrafların kullanılması için Nadir Eserler Kütüphanesi ile IRCICA arşivlerinden gerekli yayın izni alınarak fotoğraf telif hakkı ödenmiştir. Fotoğraflardaki sünnet çocuğu kıyafetleri ve aksesuarların özellikleri genel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

II. Abdülhamid döneminde sünnet edilen Osmanlı saray erkânında bulunan çocuklar (fotoğraf 1-5) ile Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası'nda bulunan çocukların (fotoğraf 6-7) kıyafetleri genel olarak betimlenmiştir.

²⁰ William, A. Corsaro, "Interpretive Reproduction In Children's Peer Cultures", *Social Psychology Quarterly*, 55 (2), 1992, p. 160-177.

²¹ Pınar Göklüberk, Özlü ve Mine Ceranoğlu, M. (2015). "Geleneksel Kadın Giysi Kültürünün Posta Pulları İle Tanıtılması", *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 51, s. 557-572.

Örnek 1.

Fotoğraf 1. Ahmed Eyyüb Paşazade Süvari Yüzbaşı Damad Ali Fuad Bey Yaver-i Hazret-i Şehriyari (Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0001).

Fotoğraftaki çocuk kıyafeti; ceket ve pantolondan oluşan askerî üniformadır. Kıyafeti tamamlayan parçalar, saçaksız sırma apolet ve kordon; kıyafeti tamamlayan aksesuarlar ise kalpak, eldiven, kemer, kılıç kayışı, körüklü çizme, kılıç ve madalyadır. Ceket; “dikdörtgen” model formulu, dik yakalı, kruvaze kapamalı, geniş bantlı, kol boyu bilekte biten takma uzun kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketin boyu kalçanın biraz altında bitmektedir. Ceketin yakası ve kolu sırma şerit ile süslenmiş ve ceketin koluna iki adet yıldız yerleştirilmiştir. Pantolon; “klasik” model formulu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir ve pantolon paçaları, körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir.

Örnek 2.

Fotoğraf 2. Bahriye Silahendaz Kumandanı Mehmed Paşa'nın Torunları
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0006).

Fotoğrafta iki çocuk yer almaktadır ve çocukların farklı kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Kıyafetler, fotoğrafa göre sağdan sola doğru analiz edilmiştir.

Sağ taraftaki çocuğun kıyafeti; gömlek, ceket ve pantolondan oluşan askerî üniformadır. Kıyafeti tamamlayan parçalar kordon; kıyafeti tamamlayan aksesuarlar ise kalpak, kemer, kılıç kayışı, madalya, körüklü çizme, kılıç ve madalyadır. Ceket; “dikdörtgen” model formu, dik yakalı, düz kapamalı (birit ilik-düğme), geniş bantlı, kol boyu bileğin biraz üzerinde biten takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketin boyu kalçada bitmektedir. Ceketin ön bedeni kordon ip; kol ağzı biye ile süslenmiş ve ceketin koluna bir adet yıldız yerleştirilmiştir. Ceketin içine; kol boyu bilekte biten gömlek giydiği görülmektedir. Pantolon; “klasik” model formu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir ve pantolon paçaları, körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir. Pantolonun yan dikişlerine farklı renkte kalın bant yerleştirilmiştir.

Sol taraftaki çocuğun kıyafeti; gömlek, bluz, ceket ve pantolondan oluşan askerî üniformadır. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar; fes, papyon, madalya, kuşak, kemer, kılıç ve körüklü çizmedir. Ceket; “A” model formu, erkek yakalı, düz kapamalı (birit ilik-düğme), kol boyu bileğin biraz üzerinde biten takma kollu ve beden formundan daha geniş ölçüdedir.

Ceketin boyu belin biraz altında bitmektedir. Ceketin içine; hâkim yakalı gömlek ve palet (bahriye) yakalı bluz giyildiği görülmektedir. Ceketin koluna bir adet yıldız yerleştirilmiştir. Pantolon; “klasik” model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir ve pantolonda patletli kapama uygulanmıştır. Pantolon paçaları, körüklü çizmenin içine yerleştirilmiştir.

Örnek 3.

Fotoğraf 3. Esvabçibaşı İsmet Bey'in Oğulları
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0003).

Fotoğrafta üç çocuk yer almaktadır ve çocukların birbirine benzer kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Çocukların kıyafeti; gömlek, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, papyon ve potindir. Ortadaki çocuğun papyon yerine fularlı kravat taktığı görülmektedir. Her üç ceket “dikdörtgen” model formlu, erkek yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), kol boyu bileğin biraz altında biten takma kollu, peto ve ilik (fleto) cepli ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin boyu kalça hizasında bitmektedir. Ceketlerin içine; takma yakalı gömlek giyildiği görülmektedir. Pantolonlar, “klasik” model formlu ve beden formundan daha geniş ölçüdedir. Pantolonların ağı normal düşüklükte ve paçası, dizden paçaya düz inmektedir. Pantolonların boyu topukta bitmektedir.

Örnek 4.

Fotoğraf 4. Faik Bey'in Oğulları
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0014).

Fotoğrafta iki çocuk yer almaktadır ve çocukların birbirine benzer kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Çocukların kıyafeti; ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, fular, kemer, çorap ve bottur. Her iki ceket “dikdörtgen” model formlu, bebe yakalı, kruvaze kapamalı, pilili, ilik (fleto) cepli, geniş manşetli, kol boyu bileğın biraz altında biten takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin boyu kalçanın biraz altında bitmektedir. Pantolonlar, “klasik” model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların paçası, dizden paçaya düz inmektedir ve boyu topukta bitmektedir.

Örnek 5.

Fotoğraf 5. Hademe-i Hassa-i Şahane'den Hüseyin Paşa'nın Oğulları
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0005).

Fotoğrafta üç çocuk yer almaktadır ve sol ve sağ taraftaki çocukların birbirine benzer kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Sağ ve sol taraftaki çocukların kıyafeti; gömlek, setre ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes ve potindir. Her iki setre; “A” model formlu, dik yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), geniş bantlı, kol boyu bileğin biraz üzerinde biten takma kollar ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Setrelerin boyu, dizin biraz üzerinde bitmektedir. Setrelerin içine; takma yakalı ve kol boyu bilekte biten gömlek giyildiği görülmektedir. Pantolonlar, “klasik” model formludur ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Pantolonların paçası, dizden paçaya hafif daralmakta ve boyu topukta bitmektedir.

Ortadaki çocuğun kıyafeti; gömlek, ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar; fes ve potindir. Ceket; “A” model formlu, şömziye yakalı, düz kapamalı, ilik (fleto) cepli, kol boyu bilekte biten takma kollar ve beden formundan geniş

ölçülerdedir. Ceketin etek boyu kalçada bitmektedir. Ceketin içine; ata yakalı, tek sıra kapamalı, kol boyu bileğin biraz altında ve model boyu belin biraz altında biten gömlek giydiği görülmektedir. Pantolon, “bol” model formlu ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Pantolonun ağı normal düşüklüktedir ve pantolonun paçaları çorabın içine yerleştirilmiştir.

Örnek 6.

Fotoğraf 6. Darüşşafa'daki Çocukların Sünnet Öncesi Vaziyeti
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0024).

Fotoğrafta on altı çocuk yer almaktadır ve çocukların birbirine benzer kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Çocukların kıyafetleri; entari ve ceketten oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, yelpaze, bot ve potindir. Entariler; “A” model formlu, sıfır yakalı, tek sıra kapamalı ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Entarilerin boyu; bileğin biraz üzerinde, bilekte ya da topukta bitmektedir. Ceketler; “dikdörtgen” model formlu, sıfır yakalı, tek sıra kapamalı, kol boyu bilekte biten takma kollu ve beden formundan daha geniş ölçüdedir. Ceketlerin boyu kalçada, kalçanın biraz üzerinde ya da altında bitmektedir.

Örnek 7.

Fotoğraf 7. Gümüşsuyu Kışlası'nda Sünnet Edilecek Çocuklar Asil Kıyafetleriyle
(Nadir Eserler Kütüphanesi ve IRCICA Arşiv No: 90827-0065).

Fotoğrafta yetmişten fazla çocuk yer almaktadır ve çocukların birbirinden farklı kıyafetler giydiği dikkat çekmektedir. Ön sırada yer alan on dört çocuğun kıyafeti analiz edilmiştir. Kıyafetler; setre-pantolon, ceket-pantolon, gömlek-pantolon ve ceket-entari olarak gruplandırılmıştır. Kıyafetler, gruplara göre analiz edilmiştir.

Üç çocuğun kıyafeti; setre ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, fular, mendil ve potindir. Setreler; “A” model formlu, erkek yakalı ya da hâkim yakalı, tek sıra kapamalı (ilic-düğme), kol boyları bilekte ve parmak ucunda biten takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Sağdaki çocuğun giymiş olduğu setrenin kol ağzına geniş bant uygulanmıştır. Setrelerin boyu; kalçada, dizde ve dizin biraz üzerinde bitmektedir. Ortadaki çocuğun giymiş olduğu setrede peto cep, kapaklı ve kapaksız ilic (fletö) cep; soldaki çocuğun giymiş olduğu setrede peto cep ve kapaksız ilic (fletö) cep uygulanmıştır. Pantolonlar; “klasik” ya da “bol” model formlu, beden formundan geniş ya da beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Her üç pantolonun ağı normal düşüklüktedir. Pantolonların paçaları, dizden paçaya düz inmektedir ve boyları bilek ya da topukta bitmektedir.

Beş çocuğun kıyafeti; gömlek ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, mendil, bot ve potindir. Gömlekler, “dikdörtgen” model formlu, palet (bahriye) ya da hâkim yakalı, tek sıra kapamalı (ilic-düğme), geniş bantlı ya da manşetli, kol boyu bilekte biten takma kollu ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Sağ baştaki çocuğun giymiş olduğu gömlekte kapaklı aplike cep; sol baştan ikinci çocuğun giymiş olduğu gömlekte kapaksız aplike

cep uygulanmıştır. Pantolonlar; “klasik”, “V”, “bol”, “şalvar” model formlu; beden formundan geniş ya da beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Sol baştaki çocuğun giymiş olduğu pantolonun ağı düşük; diğer pantolon ağı normal düşüklüktedir. Pantolonların paçaları dizden aşağıya düz, dar ya da geniş inmektedir ve boyları baldırda, bileğin biraz üzerinde ya da bilektedir.

Dört çocuğun kıyafeti; ceket ve pantolondan oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, mendil ve potindir. Ceketler; “dikdörtgen” model formlu, erkek yakalı, kruvaze kapamalı (ilik-düğme) ya da tek sıra kapamalı (ilik-düğme), kol boyu bilekte biten takma kollu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Ceketlerin boyu kalçada bitmektedir. Sol baştan iki çocuğun giymiş olduğu ceketlerde peto cep uygulanmıştır. Sağ baştan ikinci çocuğun pantolonu beden özelliği belirlenememiş; diğer pantolonlar; “klasik” model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerdedir. Bir çocuğun pantolonu beden özelliği belirlenememiş; diğer üç çocuğun giymiş olduğu pantolonun ağı normal düşüklüktedir. Pantolonların paçaları dizden aşağıya düz inmekte ve boyları bilekte ya da topukta bitmektedir.

İki çocuğun kıyafeti; ceket ve entariden oluşan sivil kıyafettir. Kıyafeti tamamlayan aksesuarlar fes, bot ve potindir. Ceketler, “A” model formlu, sıfır yakalı, tek sıra kapamalı (ilik-düğme), kol boyu bilekte ya da bilek ile dirsek arasında biten takma kollu ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Ceketlerin boyu kalçada bitmektedir. Entariler; “A” model formlu, sıfır yakalı, patlı kapamalı (ilik-düğme) ve beden formundan geniş ölçülerdedir. Entarilerin boyları, baldırda ya da bilekte bitmektedir.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu, altı yüz yıllık tarihi boyunca çocuğa önem vermiş ve çocuklar üzerine sosyal gelenekler oluşturmuş ya da geçmişte uygulanan gelenekleri devam ettirmiştir. Çocuklar ile ilgili birçok gelenekten biri olan sünnet, Osmanlı döneminde coşkuyla ve şenliklerle kutlanmıştır. Sünnet törenlerini önemseyen padişahlardan biri olan II. Abdülhamid, tahta çıkmasından sonra her sene yaz aylarında yapılan cülus merasimlerinde çocukları sünnet ettirmiştir.

II. Abdülhamid, saltanatı boyunca fotoğrafı bir tanıtım gereci olarak kullanmış ve fotoğrafçıları önemli olayları fotoğraflaması için görevlendirmiştir. Bu fotoğrafçılardan biri olan Abdullah Frères, sünnet törenlerindeki çocukların fotoğraflarını çekmiştir. Osmanlı dönemine ait sünnet törenlerinin fotoğrafları, Türk kültüründe yer alan bu gelenek ile ilgili bilgi vermektedir ve geçmişe ışık tutmaktadır. Osmanlı dönemi fotoğrafları, Osmanlı toplumunun kültürel, ekonomik ve sosyal alanları hakkında bilgi vererek medeniyet tarihinin bir parçasını oluşturmaktadır.

Bir topluma ait giyim özelliklerini açığa çıkarma, açıklama ya da göz önüne getirme, fotoğrafın önemli işlevlerindedir. Aktarım araçlarından biri olan fotoğraf, Osmanlı giyim kültürünün incelenmesinde oldukça önemli bir kaynak olmuştur. Abdullah Frères’in fotoğraflarında yer alan sünnet çocuk kıyafetlerinin analiz edildiği bu çalışma, II. Abdülhamid dönemi Osmanlı saray erkânında bulunan çocuklar ile Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda sünnet edilen çocukların kıyafetleri hakkında bilgi vermektedir. Saray erkânında bulunan çocukların sünnet kıyafetleri incelendiğinde;

- Çocukların ceket-pantolondan oluşan askerî üniforma ve ceket-pantolon, setre-pantolondan oluşan sivil kıyafetler giydiği; aksesuar olarak da fes ve potini daha çok tercih ettiği görülmektedir.

- Saray erkânında bulunan çocukların, “dikdörtgen” ve “A” model formlu ve beden formunu koruyacak ölçülerde olan üst beden kıyafetleri giydiği görülmektedir. Üst beden kıyafetlerde farklı yaka ve kapama modellerin uygulandığı dikkat çekmektedir. Takma, uzun kollu ceket ve setrelerin kol ağzı genellikle düz ve geniş bantlıdır. Ceket ve setrelerde model

boyunun bel ile diz arasında değişmesi dikkat çekmektedir. Saray erkânında bulunan sünnet çocuk kıyafetlerindeki cep özelliği incelendiğinde; peto cep, kapaklı / kapaksız ilik (fleto) cep örneklerinin uygulandığı görülmektedir.

- Saray erkânı sünnet çocukları tarafından giyilen pantolonlarda genellikle “klasik” model formunun uygulandığı ve pantolonların beden formunu koruyacak ölçülerde olduğu görülmektedir. Boy özelliği belirlenen pantolonların bilekte ya da topuk hizasında olduğu görülmektedir. Pantolonların tamamının ağının normal düşüklükte olması, ortak özellik olarak dikkat çekmektedir. Pantolonların çoğunluğunda kapama ve cep özelliği belirlenememiş; belirlenen özelliklere göre pantolonlarda patletli kapama uygulandığı görülmektedir. Pantolonlarda çoğunlukla dizden paçaya düz inen modellerin uygulandığı görülmektedir.

Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet kıyafetleri incelendiğinde;

- Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan çocukların sünnet kıyafetlerinde ceket-entarinin daha çok tercih edildiği; bu kıyafetler dışında gömlek-pantolon, ceket-pantolon ve setre-pantolonun da giyildiği görülmektedir. Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet çocuk kıyafetlerini tamamlayan aksesuar ve parçalar incelendiğinde; çocukların genellikle fes kullandığı; bunun dışında farklı birçok aksesuarın da kıyafetleri tamamladığı dikkat çekmektedir.

- Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan çocukların “A” model formundaki ve beden formundan geniş ölçülerde üst beden kıyafetleri giydiği görülmektedir. Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet çocuk kıyafetlerinin yaka ve kapama özellikleri incelendiğinde, kıyafetlerde genellikle sıfır yaka ve tek sıra kapamanın uygulandığı görülmektedir. Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet çocuk kıyafetlerinde; takma, uzun, kol ağzı düz kesimli, manşetli ve geniş bantlı kol modellerinin uygulandığı dikkat çekmektedir. Üst beden kıyafetlerin boyu, kalça ile bilek arasında değişmektedir.

- Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet çocukları tarafından giyilen pantolonlarda genellikle “klasik” model formunun tercih edildiği; fakat bu modeller dışında “V”, “bol” ve “şalvar” model formlarının da tercih edildiği görülmektedir. Pantolonlar, genellikle beden formunu koruyacak ölçülerdedir; fakat beden formundan geniş ölçülerde olan örnekler de bulunmaktadır. Boy özelliği belirlenen pantolonların bilekte ya da topuk hizasında olduğu görülmektedir. Darüşşafaka ve Gümüşsuyu Kışlası’nda bulunan sünnet çocuk kıyafetlerinden pantolon kapama özellikleri incelendiğinde; kapama özelliği belirlenen pantolonlarda patletli kapama uygulandığı görülmektedir. Pantolon paça özelliği incelendiğinde; kıyafetlerde genellikle, dizden paçaya düz inen modellerin uygulandığı görülmektedir.

Kaynakça

- Atıl, Esin, *Levni ve Surname (Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü)*, Koçbank Yayınları, İstanbul 1999.
- Baykal, Ebru, *Osmanlılarda Törenler*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne 2008.
- Corsaro, William, A., “Interpretive Reproduction In Children’s Peer Cultures”, *Social Psychology Quarterly*, 55 (2), 1992, p. 160-177.
- Çağdaş, Haluk, “Fotoğraf Tarihine Kısa Bir Bakış ve Sivas’ta Fotoğrafçılık”, *Hayat Ağacı, Şehir Kültürü Dergisi*, Sayı: 20, 2013, s. 36-40.
- Demirel, Fatmagül, *Sultan II. Abdülhamid’in Mirası İstanbul’da Kamu Binaları*, Kültürel ve Sanatsal Araştırmalar Yayınları, İstanbul 2011.

- Genç Adnan ve Çolak, Murat, Orhan, *Sultan II. Abdülhamid Arşivi İstanbul Fotoğrafları*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A. Ş. Yayınları, İstanbul 2007.
- Göklüberk, Özlü, Pınar ve Ceranoğlu, Mine, “Geleneksel Kadın Giysi Kültürünün Posta Pulları İle Tanıtılması”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 51, 2015, s. 557-572.
- Hannavy, John, *Encyclopedia Of Nineteenth-Century Photography*, Routledge, London 2008.
- İslam Ansiklopedisi, *Hitan Maddesi*, MEB. Yayınları, Cilt 5, 1987.
- Nutku, Özdemir, *IV. Mehmet'in Edirne Şenliği*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1987.
- Onur, Bekir, *Türk Modernleşmesinde Çocuk*, İmge Kitabevi, Ankara 2009.
- Özendes, Engin, *Türkiye'de Fotoğraf*, Ofset Matbaacılık, İstanbul 1999.
- Sami, Şemseddin, *Kamus-ı Türkî*, TDK Yayınları, Ankara 2010.
- Tezcan, Hülya, *Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*, Mas Matbaacılık, İstanbul 2006.
- Tunç, Emrah, *Sivas'ta Sünnet Merasimleri ve Kirvelik Durumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2012.
- Yasa, Yasemin, *1920-2009 Tarihlerinde Konya'da Kullanılan Sünnet Giysilerinin Fotoğraflarda İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011.
- Yıldırım, Nuran, *Hamidiye Etfal Hastanesi*, Ajans Es Yayınları, İstanbul 2010.
- Yılmaz, Hakan, *Sultan II. Abdülhamid'in Aile Albümü*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş Yayınları, İstanbul 2009.